

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-нин Дээди
Совединин болгаш Министрлер Чөвүлелинин органы

1965 чылда
ОКТАБРЬ
21
ЧЕТВЕРГ
№ 249 (6266).

Өрттээ 2 көп.

АВТОПАРКТАРНЫ КЫШКА БЕЛЕТКЭЭР

Автомобиль—бистик республикада транспорттун эң-не көл төрү. Улус ажал-агынын бүгү азырларын көзүңдүзүңер оон ужу-дузун көрөт. Шындап, автомобиль ажылгавас чер чок. Тыванын бир бүтүндүгүн өскөңгө баар дээр диктик силер. Канчап чедирет? Автобустар. Дүжүт ажаап турар илг өйдө тарааны канчап дажыттылар? Автомобиль-биле. Кандыг-бир бүдүрүлгө, школага төмөр төрөк апарганда база-ла автомобиль сөөртүр болгай. Тудуру алымы. Цемент, демир-бетон конструкциялары чикектик материалдары автомобилдерин дузазы-биле бистик тудулары-ысче чедирет турар болгай.

Чоокта чаа болуп өрткен партия ТН-нын Плениумунун шийтпирлеринге сөрүк кирген автотранспортчулар бүгү совет улус-биле бир дөмөй улуг көдүрүшкүн-биле ажылдап кирипкен. Партиянын XXIII съездинин төлөтүгүтүк дүжүт чарыкча транспорт ажылдакчылары боттарынын улун киришпирери чугаажок. Амгы үеде бистик автожыл-агыларын үнөш пегелдеринге дүжүтүр экономиктик көргүзүлгө белир дээр ажалдаарын аргаларын таварыкче, кулаарларын мөөңгөңгө кол кичөөңгөй угадандыган. Аңаа транспорттун үзүктөл чок, дең-дески ажылга база тамаажыр. Бо черекке автожыл-агыларын кышка белеткелди улуг ужу-дузалар. Эрткен чылдарда чамдык организациялар кышка чогуур пегелде аугаар белеткенинден соок үеде улуг бергездешкенин таварып турганар. Паражтар септетинизинден машиналарын шийкеңгилерин доңар, а оңу өргизерде оңа кысыр дээр чикектик чептер чамдык автотранспорт когарал чедирет келгени билдингир. Соок температура бистик республикага беш ай ажыг үзүлүшүр болгай. Оң байлал автожыл-агыларга берге үе. Ыңчанга кышка төлөтүгү белеткел автожыл-агы бүтүрүтүн соңгаарлаткыч чугаа соруглазы.

Чамдык автотранспорт бо чылын кышты кандыг байдалыг уткуп турарын көрөт. Эрткен кышын автотранспорттун ажылыг турган чептеринин ужу-биле Ак-Довуртук, Хову-Аңгыны электростанцияларын болгаш чамдык районнара школа болгаш эмгекте албан черлерин олар чүт-биле хандырылганы болгаш чок-ла үзүктелешкени таварып бээр турган. «Тыва Даг-дугу» комбинаттын болгаш Кызылдын чамдык туду объектилеринге туду материалдарын сөөртүлгө, Улуг-Хем ыяш ажал-агы черинин ол талазы-биле хандырылганы доктаамал аяс болуп келген.

Ындыг түрүдө чамдык автожыл-агыларын удуруткучулары ол фактылардан чогуур түнөл кылбаан болгаш кышка белеткел багай чоруп турар.

Мурнуңда чылдарда № 2 автожыл-агыга машина тургузар гаражын бичи болганын, машиналарын хей кезин ажык дээр алаанга тургузар ужура таварып келген. Чолачылар ажык че үнерде, доңган машинаны ол салып аргылап турган. Ол дээрке күш-ажылын дүжүмгө канчап-ла таварып байдал-дыр. Уешак бүдүрүшкүгү аяс чарыгдатынар, автомобиль чогуур хуусаа-зыга чептеп чыгаш алап урели бээр. Бо кышын гараж тудар деп доктааттынар. Ыңчалаа-ла мынчага дээр оон туду доодал-баан чорук ук автожыл-агынын чолаачыларын, септекчилерин дүжүрели берген.

Шагаан-Арыг, Чалаана, Кызыл-Мажалык автотранспортта шийчээр составтын кышка белеткелди база-ла дүжүрүтүп байдала. Аламык ажал-агыларда машиналарын хей кезин септезе чогуур. Техниктик хандырылганын чогуур пегелде дүжүрүтүлгө машиналар ажылгала киреш, узаткан чок урели бөөри таварыла аяс. Ыңчага септелгени база өй-шанга чорутулап туралар. Амгы үеде автомобильдеринин техниктик байдалы халчак баксыраа. Амгыгааштан септезе болза кышын уду септээр берге дээр кышка-ла билдингир.

Автотранспортчулар коллективинде полит-массалыг болгаш кижиндегиле ажылдарын ында чамдык парторганизациялар чогуур деннег чорутулап турары харадачыл. Рейстерге чоруп турар улус—чолоачылар-биле ажыл кузу деннег дээрин демдөглөзе чогуур. Септекчилерин күш-ажылын чорум кошкап. Оларын чамдыктары ху даалазын күсептенип турар, а оон ужурундал машиналар септелгезе турар чогуур хуусаа-зын ажырып туруп бергилээр. Чорум үрөкчилери болгаш ак сепкилгиз аяс ажылдакчыларын элп, кижиндери-биле чамдык хей-нिति организацияларын хемчегер албайн турар. Бо ленинчи ажал-агынын принципинге канчап-ла таварышпас.

Автотранспорттун кышка багай белеткелдине автожыл-агыларын артык кезектер-биле хандырылганын чептези немешин турар. Республиканын «Сельхозтехника» каттыжышкыны Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик болгаш Барыш-Хемчик районнара транспорт организацияларын шийкеңгилер, дүрөдөшкүн сөөүр кезектер болгаш соңгу база мурнуку өскөтөре артык кезектер-биле хандырып турары халчак багай. Оон ужу-биле бо районнара «Урал—355М» маркалыг автомобильдерин чартыктын хей ажыл чок турар.

Күс соок тынып агаалар. Ында-мында хар көстүп келген. Партия, профсоюз, комсомол организациялары артык каш хонуктарда автотранспорт коллективтеринин бүгү күжүн кыжын ажылдарына таарымчалыг байдалы тургузарынче мөөңгө хулаагелгилер.

Партия райкомнары болгаш СЭКП Кызыл хооронку автожыл-агыларын байдалын хандыр өрөңгө көргөш, оларга кышка белеткелде чептеринин чайлаарына дузаажыр ужурулар. Ыңчаа-да автомобильдер кыжын үзүктөл чок ажылдап болур.

МОСКВА. ССРЭ-нин Чурдагалар академиянын залдарында Россия Федерациянын болгаш Белорус ССР-нин уран чүдүлгөңгү алдарлыг ажалдакчы Федор Александрович Модоровтун чогаалдарын дөдөлгөз ажиттыган, ол дөдөлгөңгү чуркчкунун төрүттүңгөн хүмүн-

ден бээр 75 чыл болганынга тураскааткан. ЧУРУКТА: «Баштайгы айттыг шериг-ник маадырлар» деп чурукту келген кижилер көрүп туралар. Фото Э. Евзеричкин. СЭТА-нын фотохрониказы.

«Космос-93» ужудуушкунда

СЭТА-нын дыңнады

Черин «Космос—93» дээр кылмал спутниктин ээлчегил салып ундурушкунун 1965 чылдың октябрь 19-та Совет Земелинге боттандырган. 1962 чылдың март 16-да СЭТА-нын чарлазын программага дүжүтүр космос делгемин шийкеңгилерин үргүлчүлээр сорулгалыг эртем аппаратуразын спутникте тургускан.

Спутникте эртем аппаратуразын аңгыда, мегагерцтик 20.005: 30.0075 болгаш 90.0225 частоталарына ажалдаар «Мая» дээр радио-дамчыдычыны тургускан. Спутникте тургускан аппаратура өй-тавында ажылдап чорур. Таарыштырылган-саналга таву келген информацияны сайгарып, ажылдап турар.

Бистик Иерээн чуртчувустуа

УЛУГ ОКТАБРЫГА, XXIII СЪЕЗДИГЕ АЛДАР КЫЛДЫР

ЧЕДИ ЧЫЛ ЧЕДИШКИННИГ ДООСТУП ТУРАР

1965 чылдың 9 айларында Россия Федерациязының үлетпүрү

Россия Федерациязынын үлетпүрүнүн ажылчынары, инженер-техниктик ажылдакчылары болгаш албан-хаакчылары, чеди чыл планын чедишкенин доозар дээр демисептишпаса, бүдүрүлгөни нити хемчөөлүн болгаш продукциянын чугаа хевирлеринин талазы-биле 1965 чылдың үшкү кварталын болгаш тос айларынын планын хуусаа бетинде күсөткен. Ол дугайын РСФСР-нин Министрлер Чөвүлелинин чанында Төл статистика эргелелин диннадында чугаалап турар. Улетпүр продукциянын бүдүрүп үндүрери өрткен чылдың чогуур үеи-биле деңгээлге 7,6 хуу өскөн. 1964 чылда ол үеин дүргүзүндө немелде аугаа 6 хуу болган.

Улетпүрүн тус-тус адырларын аайы-биле продукциянын бүдүрери мынчаар көүдөң: электрэнергия болгаш теплоэнергия—9 хуу, олар чүтү улетпүрү—7 хуу, кара болгаш өнүг металлургия—8 хуу, химия улетпүрү—12 хуу, машина тудуу болгаш металл ажылдап кылыныкы—8 хуу, ыяш, ыяш ажылдап кылып болгаш саадын улетпүрү—5 хуу, тудуу материалдар улетпүрү—7 хуу, чик болгаш аш-чөм улетпүрү—7 хуу, култура-амыралдыг херекселерин бүдүрүрү—10 хуу өскөн.

РСФСР-нин Төл статистика эргелелин диннадында улетпүр продукциянын чугаа хевирлерин бүдүргөн дугайында саннары оон ыңай айтып турар. Эрткен чылдын чогуур үеи-биле деңгээлге, 1965 чылдың тос айларында электрэнергия—17,9 миллиард киловатт-шак, нефть—11,5 миллион тонна, газ—5,8 миллиард кубометр, төмөр даш—9,7 миллион тонна, шой—2,1 миллион тонна, кай—2,3 миллион тонна, прокат—1,4 миллион тонна, демир руда—2,2 миллион тонна, минералдык чөмүшчилдигелер—1897 мун тонна, химия дерилгези—22,5 миллион рубль, көдө ажал-агы ма-

шиналары—10,4 миллион рубль, цемент—3 миллион тонна, чып элээр демир-бетон барык—2 миллион кубометр хей бүдүрүп үндүрүнгөн.

Улустук херекелеринин дык хей барааннары бүдүрери көүдөң: хөвө-саадын пөстөр—77 миллион дөрбөчүн метр, телевизорлар—340 мун, соодукчулар—203 мун, хеп чүтү машиналар—255 мун, өт-терекселер—47,7 миллион рубль, айт—495 мун тонна, балык—317 мун тонна, мал саржаа—111 мун тонна хей болган.

Күш-ажылын бүдүрүшкүн белидеринин тос айлар планы күсөткөнгөн. Эрткен чылдын чогуур үеинге уду күш-ажылын бүдүрүшкүнү 5 хуу өскөн.

Тос айларын дүргүзүндө продукциянын бот-үнезин чийгектенден чүс миллион рубль хире камналганы пландан ажыр алган, улетпүрде мөөңгөңгө база көүдөң. РСФСР-нин улус ажал-агынын бир миллион хире чогаалдыгыларын болгаш рационализаторжу саналдарын непертеркен.

Улетпүр бүдүрүлгөлеринин ажылында чедишкенин биле калы чептер бар болуп турар. Ылангы чамдык бүдүрүлгөлер продукция үндүрүр талазы-биле планын күсөткөңгөн, турбиналар, оларга генераторлар, бус котелдар, күтүр кислотазы, минералдык чөмүшчилдигелер, соңга шили, консервалар болгаш өске-да чамдык кылыгыларын бүдүреринин планын республика нийтиз-биле күсөткөңгөн РСФСР-нин Төл статистика эргелели демдөглөп турар. Кара металлургиянын, химия улетпүрүнүн, тудуу материалдар улетпүрүнүн, целлоло-саадын болгаш улетпүрүн өске-да адырларын чамдык бүдүрүлгөлөргө сөөлү чылдарда ажылгала киригген күчүлгөни шүшпөн ажал-агыны шийгээңгил ап турар.

(СЭТА).

Би-Хем районун «Вен» совхозунун Малиновка сүт-бараан фермазынын иени надарчызы Сүт Селимович Байыров ол ажалында 14 чыл болуп турар. Ол ферма сүт саалазынын талазы-биле республиканын мурнакчы фермаларынын саньыга кирген. Сүт саалазын көвүдөңгө дүжүрүлгөңгү изаары бүдүрүп улуг-хууун кирип турар. ЧУРУКТА: С. С. Байыров.

Фото Т. Кызыл-оолдуу.

Идепкейи көдүрүлгөн

Ажыл-агы бүдүрүлгө ышкаш, Би-Хемин «Тикелге» көдө ажал-агы артелинде партиянын ам болуп деп турар съездининге уткуштур социалисттик чарыш улам калбарган.

Чоокта чаа болуп өрткен хуралга колхозчулар съездине алдар кылдыр беликкен күш-ажылыг хулаагелерин алганар. Сүт бүдүреринин чыл даалазын декабрь 15-те, а-күрүңгө садырлар декабрь 5-те күсөдүр болгаш чыл төңгүзүңгө чедир пландан дашкаар 15 тонна сүтү садар деп шийтпирлөөңгөн.

Колхоз бүдүрүлгөсинин мурнакчыларын база демдөглөп болгаш оларнын чамдыкы тодарай хулаагелерин база алганар. Чижээ, коммунисттик күш-ажылын шалым-чылдары, хаан ажалдакчылары Александр Бочков, Елена Лопатина олар 85 хаанын бирөөңгө ортумаа-биле сөөң килограмм хире деңгээл кылдыр ажаап, септирип хулаагелер. Сааныч Пелагея Глушкова ам тапты-ла он ий чыл ажылыг турар. Ынча чылдар дүргүзүндө үргүлчү мурнакчыларын олурунга санадып келген. Бо сааныч бир иекке оонаштыр 1200 литр сүт саар даалазын тос айларда 1300 литрге

күсөдүңгөн. Көдө Советтин депутаты, мурнакчы сааныч Сүт Хепе, район Советинин депутаты Александр Булундарый олар чылда бир саар иекке оонаштыр саар сүтүн база ажыр күсөдүңгөн. Олар съездине алдар кылдыр чыл төңгүзүңгө чедир пландан дашкаар ам-даа хей сүтү саарын алаанар. Эң дээр бызаа ажаакчызы Екатерина Решетова 42 баш бызааны ажаап турар. Ол бир башка оонаштыр хонукта-ла ортумаа-биле 760 грамм немелде деңгээл алырын хулаагелген.

Тараажыларын чедишкенин дүжү өртүңгү. Олар бо чылдын башта ажалдазын районда бир дугарында дөдөлгөңгө, күрүңгө-биле үе санажып каапкан. Ам үреинин долузу-биле урган, арыгалактын чоруп турар. Бо хүнүңгө механизаторлар күсүк чөр аңдырылганын даара туттуңган. Бо ажалда колхозтук комсомол комитетинин секретары, чоокта чаа Совет Армиядан халажып чыгып келген Кулундарый Кадарын тергилеп турар. Ол хүнүн чөр алдар нормазы 130-ден 140 хуу күсөдүңгө келген болгаш ам 98 та черин алганар. Тараажылар ам ажааттыңан сааныч болуп, кышка белеткелге дүжүрүлгөңгү чорутулап туралар.

Чаа-чаа чедишкенин дээр

Улуг Октябрың 48 чыл оюнга чедишкенин ужуражыр сорулганы Шагаан-Арыг улетпүр комбинатынын коллектив боттарынын мурнунда салган. Амгы үеде цехтер, бригадалар аразында чарыш калбарган. Ол коллентив тос айларда нити продукциянын планын 101, барааннын 108,7 хуу күсөткен.

Комбинаттын баш таарар чери пландан дашкаар 400 рубльдин орулганын кирген. Оттулар ынышты белеткээринин болгаш сөөртүрүнүн планын база күсөткөңгөн. Дараныкчыларын аразында мурнакчы кижилер илереп үңгөн. Чижээ, Анна Рубанова ай планын үргүлчү 125 хуу чедирип турар.

Белеткел дооступ турар

Чөөн-Хемчик районун мурнакчы ажал-агы болуп «Сүт-Хал» совхозтук сүт-бараан фермалары ам кыптагалашында белеткелди доозуп турар. Шүтү фермалар чедир мал чөм-биле хандырылган. 1273 тона ситенин, ногаан массаны фермалар төптеринде чедирген. Саанычтар, кадарчылар чурттаар бажынар чедир. Бо чылдын 12 санын чамгыс, ий болгаш уш кварталын бажынарын туткаш, ажылгала кирген. Иектин 7, бызаанын 9 кажаларын сөткөш, чыгылаа. Шем-Акс сүт-бараан фермазында бир чаа бызаа болгаш Ишкинде анык инектерин ий чаа кажаларын, бирөөңгө-ле 360 баш хей кирер алды кажалы туткаш, ажылгала кирген. Малчынарын чедишкени болза Улуг Октябрга белеткел болур.

Чаа барааннар-биле долдунар

Октябрың 48 чыл оюнга чедишкенин ужуражыр сорулганы Шагаан-Арыг улетпүр комбинатынын коллектив боттарынын мурнунда салган. Амгы үеде цехтер, бригадалар аразында чарыш калбарган. Ол коллентив тос айларда нити продукциянын планын 101, барааннын 108,7 хуу күсөткен.

А. А. ГРОМЫКОНУҢ МЕДЕГЛЕЛИ

КНО-нун Кол Ассамблеязынын XX сессиязында совет төлөөлөрүн баштыгы, ССРЭ-нин Даштык херектер министри А. А. Громыко октябрь 19-та Нью-Йорктан үнүп чоруттарда аэропортка ларазындагы меделгелди кылган.

— КНО-нун Кол Ассамблеязынын амгы XX сессиязы ажылынын баштайгы чалазын чаа-ла доозуп. Доодалган нити политиктик чугаалажылга КНО-нун кежигүнү күрүңгөңгөн хей нуру-ауун басты планетавыска тайбынын хандыры-рыңче, делегейин дүжүрүлгө чорун кошканды талазы-биле дүжүрүлгөңгөн шийтпирлерин чедир алырныч өзүп турар чүтүлүн көргүстү. Агрессияны болгаш уластарын ишти херектерин дөдөлгөңгө халааарларын политиканы-биле уластарын элечир дөдө чөтүн, колониализмге бол-

гаш кеш-сөөк ылгаар чорукка уду, чепсегел-нишкенин эңдирлеринге уду оларын демисеп турарын чугаалажылга көргүсөң.

Күрүңгөңгөн ишти херектеринге холгаар-лаанынны болдурбас, оларын хамаарышпас чорун болгаш бот эргезин камгаалар дугайында декларацияны хулаап алып дугайында база яро-лук чепсегел неперелерин болдурбас дугайында керээни чарар дугайында саналдарын совет төлөөлөр чоруген. Дык хей төлөөлөр бистик ол саналдарыны таарымчалыг көрүп уткаанын сепкил ханышкыны-биле демдөглөп турар бис. Чамдык өске чурттар алаң хей тодарай боттук саналдары-лаа кирип.

Политиктик, экономиктик, социал болгаш юри-

диктик дык хей айтырылганы Кол Ассамблея-нын киржикчилери ам-даа чугаалажылга бола. Делегейин өйү келген айтырылганын шийтпир-лээрине таарымчалыг шийтпирлерин болгаш иле түнөөлөрүн чедир алыр — Каттыкшаан Нацпар-тизациянын кежигүннеринин хулаагелген.

Делегейин бо калбак шуулганы улустар ара-зынын дүжүрүлгө чорун кошкандыгыга бола улустар болгаш күрүңгөңгөн аразында уду-дедир бугаажыр чорукту быжылаарыга ботунга шийтпирлерин-биле илг берип болурун аргалары чөдө бар.

Америк улустарга, Нью-Йорк хоорайнын хамла-тыларына эң дээр күрөөңгөңгөн дамчып тур бис.

|||||

ТОС АЙЛАРДА 2183 КГ СҮТ

И. ОНДАР.
саанчы

ШЫН

рабкооп даргазы

Фото П. Вознесенский и др.
СЭТА-ның фотохроникасы.

ДЕМНИГ КҮШ ТУРДА

Белдэ клубтарын ажал-чорудулазына кол черлерин бирээдин бот-тынгы уран чүүл коллективинин ажалы эдээр ужурут. Номер бурзуунун бедик идеялиг уткалы, хун бурунун амыдырамы-биле холбаалы, эки куу-селдези, куу-селдечилерини спена-ны куу-селдези салгы билери, номерлер аразынын узуктелиши-нин чок, дүрген темпаны болгаш эске-даа негелдерин хажык чокка куу-селдези — концерттин көрүчүдөргө солун, билингир, дээштик болурунун үндөзини.

Чөөн-Хемчик районун Шемия көдээ клубунун уран чүүл коллективинин ажал-чорудулазына биле кыска-даа болза, танымал кааптаалынар.

Шемиянын аныктары ам беш чыл улай район көрүдөзүнө бир чери бурзуудин-биле ээлеп келгенер. Эрткен чылын болган республика көрүдөзүнө база-ла багай эвес кижини, ийги чери ээлеэни ол коллективтин улут чериштинин болур. Бот-тынгы уран чүүлү хөгжүдөргө чедип алган чедикчилерин дээш, ол көдээ клубу Тыва АССР-нин Дээди Советинин Президиумунун Хүндүлө бижин-биле шаңнааны таварылга эвес.

Бо коллективтин ажалынын чедикчилеринин бир үндөзүн — уран чүүлгө чонну калбаа-биле хаара түдүп турарында. Концерттин киржикчилерини аразында колхозтун хойжуу, 65 харлыг Ондар Бошжак, оон огуу тракторист Седен-Дамба, ийги класс-чы, төс харлыг Рая Куулар, Даш-тыг-Тейини коммунист күш-ажыл ферманын саанчы Куулар Анай, башкылар, көдээ ажал-агыйын тускай эртемчилерин дээш, кымнары чок дээр. Ондар Бошжак хөмөйлөй бээр, зал иштигиш шимээни чиди, оон огуу кадарып өскөн чери Шемиян чурумалдыг баштары чайгаар-ла каракка көстүп кээр. Оон огуу Седен-Дамба чадаганын туткаш, тыва торгу тону, шаандагы национал бөрүгү кеткеш, алынг олурупкашты хойг-хөйг сыгыртканын «Тыванын улустун талан-тылары» деп кино-журналдан көргөш, таалап дыкнаван кижин республикага ховар дие хөөрөм

чок. Седен-Дамба игил, бызааны, чадаган, дошпууру, мондалына дээр шыкаш музыка херекселдеринин кайызында-лаа саат чок ойнаар болгаш хылдыг хөгжүм болгумунун доктаамал ууртук-чузу. Анык оол чүгө уран чүүл-дүн илекейлиг киржикчил эвес, харын колхозтун мурнакчы трактористинин бирээзи.

Мындыг чижектерин хөйү-биле алап болур. Оон ынай база бир онзагай чүүл — киржикчи бурзуунун бот-келекейлиг болгаш ботунун бичири-даа бол ууру-хуурун кини херекке кириштирер дээш, сагыш салып чорууру. Ол чорук чаа-чаа солун номерлерин тып-тырына чедир дээр чигизинг чок.

Бир чижек.

...Бөжөгө артында айттын да-ванынны дажык чоруту-ла ды-зып, чокшудуп олурар. Хенер-тен, самнап турар айттар мунган дег, он ий анык эр аваангыр-кашпалай танылап үнүп келир. «Айттарын» доктаалып, аскын тырттып алган соонда:

«Малчын өнүгүм чоруу далаш, Баар чери ырак боорга, Чаныкшаанын, күжү адым, Салгы-биле чарыштын бе? деп, чирт кылдыр бадырларга, хүндүлүг болгаш чымшыгыште далаш чорутуу малчын сагышка кирип кээр болгаш шынап-ла, эалда көрүчүдөр чайгаар-ла адыш чаксай бээр. Ыр болгаш таныш бот-боттарын сөзүжүп, уур-дедир немечип, «чижиң» турбушаан... Бо номер баштай «Айттыг кижилер» деп таныш болгаш «Мээн адым» деп ыры болуп, ийи анык номер турган. Белеткел үзүндө башкы Самбуу Сувак: «Музыказы тааржыр шы-кажыл, ийилдирин кадыккаш, көрө чүл? дээр, шенеп эгелээн бис. Ийчангаш ам дээринде ол республикада чаа-ла сайгырап оор чаа хевирлиг солун ыры-тан болган.

Колхозтун хун-бүрү амыдыра-лы-биле холбаалы — чедикчил-нерин үндөзүнүн бирээзи. Ажал агыйын мурнакчыларында, олар-ның арга-дуржулазын непереди-ринге тураккааткан номерлерин концерт бурзууге, боттарыныс чогааткаш, кириштирер турар

бис. Четпестерин илереткен шоо-дугу «Шемиян дөкөй-оозун» көрүчүлөр четтикпейн манап олурары чакыл болган. Молдурга кадарымы Куулар Серээ ситен белеткелдиге шоодуг киришпейн, ажал хуннерин үзүп турар апар-ган. Малчыннар хуралында көр-гүскөн концертке:

«Кылган ситен эвээш болза, Кыттын соогу кээргээр бе? Малчын Серээ мону уткаш, Маажым оор ужуру чүл?» деп олуртгарын ырлаптарымыска, көрүчүлөр, чангыс кижиг дег, адыш чаксай турар, Серээниң де-жи хаваанга кылалып келген, ба-жын доктайткан, аткаар сооп олурганын көргөн бис.

Концерт сөөдүндө малчын ажитте Серээ: «Баш сугар чер тыгылбас, кончуг-ла-дыр, оол. Ийи көсчө кирип каалкан дег, олурдум. Атак кижиг ачы-тодунге мынчаар ырладыр дег атка багай чүве кала турар» дээш алырга, оон эттинип алырынга бистин «белзэвис» дузалаар дээр чү-гаажок.

Бистер белеткелди чүгө кө-рүдөлөр муну чарында эвес, а чыл дуржууда доктаамал кы-лып, бригадаларга, фермаларга үнүшкүнерин организастанп тур-бар бис. Мынаарда кижиг эмчини, салгыны, баш таарар мастери ап чорууру чонга таарымчалыг. Ко-жавыста ажал-агыйларга болу-вустун концерттерини бараал-кашпай турар бис. Чокта чаа «Сүт-Хөл» совхозтун Суг-Аксыгана, Бора-Тайгага, Ак-Дашка, Алдан-Маадырга аалдап чорудуус.

Оон агында уран чүүлдүн кир-жикчилерин билин бедик, чаа таланттары белектеринче доктаамал сагыш салып турар бис. Шемия 8 чыл школазында Доржу Бора-оолга уурткан ийи ыры болгумунде 60 хире, Сат Бичеге уурткан таныш болгумунде 30 ажыг уруглар доктаамал киржин, район көрүдөзүнө амыдагыш-тан белеткеннисиан, сурувун чонунга «Тыва улустун ырлары» деп кижини эрттирер планнап турар. Көдээ клубка Чадаананын музыка школазынын дөрт чыл хуусаалыг сайбарын ажадында белеткел ажалдары дооступ ту-рар.

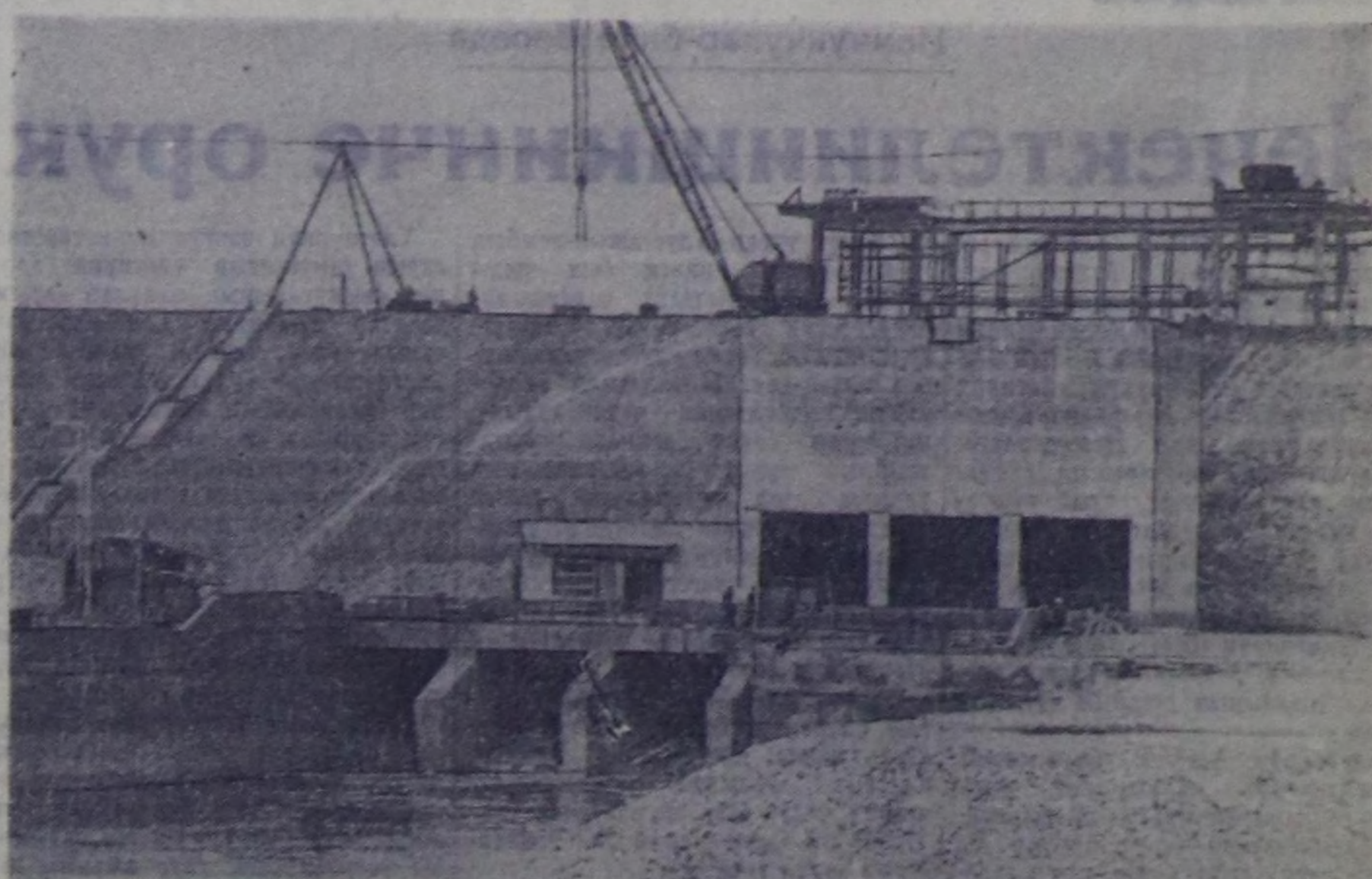
Сценаже үнөр мунуна кижиг бурзуу ботунун даштыкы хевир-ин, ийик-хевин эттинип таарым-тырып алыры чүгүл. Тоннары, костюмдарын баш ууру басып, ийиктерин кремеп, көрүчүлөргө таарымчалыг шиник кылдыр көс-түрү бисте чакыл болган. Репе-тицияга киржикчилерин оол чок келдирин чедип амыр чорук ша-кыни камнап алырынга, чангыс аай сагылга-чурумга бот-харым-салгалыг болурунга кижилерин өөредип, бот-тынгы уран чүүл-дү хөгжүдөргө кампанейиң бу-биле эвес, а доктаамал са-гыш салып, хун бурү ажалдар болза, эки түннелерин чедип ап болурунга херек кырынга бурзу-рөөн бис. Бо ажалга көдээ интел-лигенция, партия, комсомол орга-низациялары боттуг дузаны че-дирип турар.

Республиканын культура мини-стерствоу, улустун чогаалыга Бажины, хөгжүм-шин театры кө-дээ клубтарга ам-даа дээштик ду-за көргүзүп шыдавын турар. Кө-дөзүн ажал-ишчилеринге турак-кааткан чангыс көжөгелдиг шин-лерин чонга бараалгалыр талазы-биле бистин чогаалчыларымыс уууг өрөгил. Уругларга таарым-чан тыва дылда шиклерин шүүт чотуг кончуг хомудангыч.

Уран чүүл коллективтеринин ууртукчуларын семинары доктаамал, бедик денчелге болгаш ажиттыг кылдыр эрттирер тура-ры күзүңгир-дир. Көдээ клубтар өрөгелечилеринге, хөй кезинде-ле кандыг-даа тускай өрөм чок, дүш болган кижилерин ажалла-дып турар чорукту чок кылып, чо-гуур кадрларны четир санным-биле белеткээринче сагыш салыр үе келген эвеске.

Ажал-агыйын ууртукчула-ры, ында партия, комсомол орга-низациялары, көдээ интеллиген-ция клубтун ажалы дээш сагыш салып, чангыс демниг ажалдар болза клуб чонун културалыг сайгарылыгың бузул оол болур дээрин бистин ажалымыстың дуржулазы көргүскөн.

С. МОНГУШ,
Шемия школазын директору,
клубка бот-тынгы уран
чүүл болгумунун киржикчизи.

Москва чогууну чуругуна чаа далайлар удавас көстүп келир. Руза хемде Палазхино сурун чогуунда плотинаны болгаш электростанцияны тудар ажал доостур чеккен. Октябрыда хемниг агын эскээр чайган соонда чаа суг шыгжамырына суг долуп эгелээр. Ийги далай Рузанын адыры — Озерна хемде тургустунган.

Оон аксындан ырак эвесте чер плотинанын тулуунда ажал ургучулар турар. Чурута: Руза хемде электростанцияны бажыны болгаш суг хүлөп алыр суургалар. Фото Н. Кулешовтуу.

СЭТА-нын фотохрониказы.

Өөредилге чылынын эгезинде

Школазынын болгаш интернат-тарынын материалдыг базазын бы-жылаарыңе уланган чамдык ажалды Чөөн-Хемчик районда чоруттунган. Сүт-Хөл школазына чаа чунар бажыг туттунган. Хөндөргөй-де болгаш Иймеде башкылар бажы-назы ажаллаа кирген. Кабинеттер болгаш өөредилге мастерскаларынга өөредилге-көргүзү материалдары сазын алырында 20 муң рубльди ча-рыгзаан.

Школадан ыракта чурттап турар өөреникчилерин школага эскээр болгаш бажынаарында чедирерин организастан. Күсүк үе колхозтар-ның болгаш совхозтарын хову ажалдарына өөреникчилер боттары-нын үлүн киригнер. Ылангыя Бора-Тайга ортукмак школазынын бү-

дүрүлге бригадазы 60 гектар шөлгө казыл-тас тарааш, бир гектарындан-ла 18 центнер дүжүттү ажаап алган. Сүт-Аксы школазынын бүдүрүлге бригадазы картофельдин болгаш шөлгөдиг бедик дүжүдүн ажаап ес-турген.

Келер чылын январьда болур орус болгаш тыва дылдарын өртем-практиктик республика конференция-зынга белеткел ажалын башкылар ийдекейлиг чорудуп, 20 хире башкы ажаа белеткенип турар.

Өөредилге чылы эгелээндө бээр ийи ай чедип турар-даа болза, бүгү-нийтин өөредилгенин хойбулауу-районда кошкак күсүдип турар. 12 өөреникчи школага хаара тут-тунмаан. Ылангыя ол-ла класзына катал олурган уруглар школага ха-ара туттунмаан боол турар. Материал-дыг дуза негеттинип турар уруглар-га дуза көргүзөр ажал четпес.

Чамдык интернаттарда таарымча-лыг байдаллар тургустунмаан. Өрөз-лерде хөй кижиг чурттап турар бол-гаш эт-херексел-биле хандырылга багай. Интернаттарда кижизиндик башкылар биле класс ууртукчула-рын харылаады кошкандан, уругларын өөредилгезе багай, урук үзөр чоруктар кайы хөй. Чүгө Сүт-Аксы школазына чангыс сентябрь-да безин 2000 уруктарын уруглар үскөн болгаш хөй өөреникчилер ба-гай демектер алыгзаан.

Өөреникчилерин эмч ийдекей-лин ам-даа чоруттаан. Интернаттар-да чурттап турар уругларын аш-чөм хандырылганын четпестер бар. Уругларын чүгө этг, вермишель, макарон, шай-биле чегмергеш, ка-тофель, капуста болгаш ногоалар ай-маан бербейн турар. Районун бүгү школазынга чүгө 36 тонна карто-

фель, 17 тонна капуста белеткээр. Өске ногоа аймаа мырнай чок. Хе-рек кырында 1235 өөреникчи стола-валардан чеченип турар болгай.

Бөлүмнөр болгаш класстан даш-каар ажалдарын тус-тус школа-ларга ам-даа эки организастан. Ий-чангаш өөреникчилер ортуунаа чур-рум үрээр, оорларын таварылгалар Сүт-Аксы, Чадаана школарында бар болган. Чадаананың № 2, Сүт-Аксы, Бора-Тайга школарында ге-ография шөлдери ам-даа чедир ле-риттинмээр. Сүт-Аксы ортукмак шко-лазында спорт шөлүн деривээр.

Районун школа библиотекалары чечен чогаал номнары-биле четпес хандырттыган. Бора-Тайга ортукмак школазында библиотекка шүүт чок. Өөредилге-кижизиндик ажалдарын планнашканында бау барым-даалар чоруктар бар. Сүт-Аксы школазынын өөредилге-кижизиндик ажал ажалында мындыг оу-дугларын номчуп болур: «Уран чечен чүгөле согуургалыг болурунга кижизиндери-биле дээрбө экскур-сидалар», «Бот-хандырылгага ха-маарыштыр — совхозтун картофе-лин кадар» дээш эске-даа. Бо өөредилге-кижизиндик ажалга ийи бээр кылдыр таарыштыр болат тургустуу, ажаа-ла кылды чорудар ажалдар чыккап каан саналгазы-лар. Бир-тээ анык салгалымынын өөредилге-кижизиндик селерге бузурун болганда, мынаар сула ажалып болур бе деп айтыртып чам-дык башкылардың, школар уу-рукчуларынын мунуна тургусту-нуп келир.

И. ПРИНЦЕВ,
Тыва АССР-нин чырыдышкын министрствоунун инспектору.

Колхозунга дуза

Төрөз колхозуңуң ажал-агыйыга дузалары Чөөн-Хемчик районун Баян-Тала сес чыл школазынын башкыларынын болгаш өөреникчи-леринин чаччылы апарган. Олар колхозтун төп шаңыга 120 тон-на тараалы кургактан болгаш 80 тонна тараалы куруне шыгжамырыңе чүдүрүп чоруткан. № 3 хойжиг бригадалын бир кылшаанга бөлүк өө-реникчилер челе берген, 300 дөрбелчин метр көрженин коптары, кажа-аларын чыгылажып берген. Бо ажалдарга башкылар К. Машка-оол, М. Көжөдөй, М. Хожур-оол, өөреникчилер О. Багай-оол, В. Ширин-оол, О. Экендей оол эң ийдекейлиг киришкенер.

Н. МОНГУШ.

НИИТИ ЧОННУҢ ХУРАЛЫНГА

Нийти хурал утка-шынарын талаш-биле чонга саларыг болган, нийтинин корум-чурумунуң дугайында чүгүлде айттырлар аңаа ко-дурдуген.

Улуг-Хем районун «Найрал» совхозтун Урбун салбырында өш Малбай-оол даргалаан эш-хуузуңуң суудун ажал-чорудулазы көсүк чери ээлеп турар. Оон кедигинери пенсционер Биче-оол, библиотекка ажалдагычы Шыдыраа оол хама-тылардан кирген хомудаларын, бидиринишкенирин чотур үезинде шиттирлеп турарлар. Биче хулуган херек кылган кижилерден оларын чедирген когаралын төле-

дир ийкеңе ажал төлөвиринде тирттар, донгулар, шынгыс сагы-ндыр дээр шыкаш кижизиндигин хемчегдерин ап чорутканы чамдык кижилерин эттинип-чазалымынга уууг саларын чедирген. Арагаалаш, хөй-ийинин корум-чурумун урөө О. Танов, Х. Хуралчык оларын эш-хуузуңуң суудуна хемчег алганын кийи соонда, олар эттинип, совхоз бүдүрүдөзүнө эки ажаллап эгелээр.

А бир эвес мында дружина бө-лүүнү ажалы-биле танымал көөр болза, байдал сыр өске. Урбун суурга ийи чыл мунуна 52 кижиг ооста-тыг дружиначылар бөлүү тургус-

КУЖЕНИГНИҢ ТҮННЕЛИ

Чадаананын орук тудуунуң № 1030 участогунун Хүндүлө самбарында Ондар Сандан-оолович Кыскадыгын чүрүп кирген. Өскө-лөргө үлөгер болган, бедик мержежидг машинист-бульдозерист болгаш эол-дө-эвилең, биче сеткилди бо эшти-малда бийбес кижиг-даа чок.

Биче чааындан-ла Кыскад ажал-иштин чымжын көрүп, кадыг-

бергени ажал эртеринге чаччык-кан.

Шеригден халажып чедип келеш, «Сүт-Хөл» совхозка трактористин эгелээр. Чангыс чегре турмучуп ажалдаарга, кижиге амыр-лышты. Ол ам Чадаананын орук тудуунда уугерлиг ажалдап турар.

А. АНДРЕЕВ.

Д. АРАНЧАА.

Миллион-миллион машиналарны — көдээ ажил-агында

Чеди чылын сөөлүг чылынын төңүзү чоокшулаан, Совет Эви-делинин чег ажалдакчылары удавас көдээ ажал-агынын хөгжүдө-ринин чаа беш чыл планын куу-селдеринче кирерлер. Моон-биле хол-баштыр Паралдагынын чаа чүдүлөр агентилеринин корреспондентиз «Союзсельхозтехники» бүгү-эвиледе каттыжымшыкынын дарга-зы Александр Евжескийден элээн каш айтырларга хармы бээрин далаан.

Айтырыг: СЭБП ТК-нын март Пленумунун шиттирлеринде эң чоокку чылдарда колхозтарга бол-гаш совхозтарга күчүлүг мате-риал-техниктиг базазын тургуза-дээр болгай. Ол дээр, совет чер ажалдакчыларынга чүңү бээр дээш ол йогт?

Хары: Чурттуң көдээ ажал-агынын улам ымай көзүдөргө у-ланган хемчеглерини аразыла күчүлүг материал-техниктиг ба-зазын тургузарыңе эң чүгүл чүүл болуру чайлаш чок. Амгы беш чылда колхозтарга болгаш сов-хозтарга 1790000 тракторун, оон иштинде 780 000 чер аңдарар тракторларын, азы эртен беш чылдагымын 64 хуу хөйүн саткан турар. 550 муң тарва-ажаар комбайнларын, бир милли-он чүе муң чүе автомобиль-лерин, он-он муң эскаваторларын, бульдозерлерин, скреперлерин со-вет чер ажалдакчылары база алырлар. Тракторларга херек 4 миллиард 370 миллион рубльдин.

ни, бедирлерин болгаш механиз-нерин чангыс аай болдулар деп турар. Ол дугайында хамкытын мунунада машина туушукчулуга кол угуланышкынын ылап тодалары, тодаларгаарга хун-нун негелдерин бурун харым-лаан турар машиналарын дүргөн бүдүрер херек.

Ол чүү дээш ол? Чижектерин көргүзүп көрейи.

Чуртка болгаш даштыкыга калбаа-биле билингир «ДТ-54» трактортун солугу «ДТ-75» деп чаа тракторну чокта чаа волго-градчылар бүдүрүп эгелээр. Ол чаа машина ботунун мунуукалар-ында болзага оранчок эки. Оон күчүзү барык бүдүн чартык катал ажал, бүдүрүчүлүг үжөк хуу артык, капитал селгелерге чедир эдилээр хуусаазы ийи ка-тап ур. Алтайнын заводунун «Т-4» деп трактору барык шаз мындыг артык шынарыг болгаш оон күчүзү 110 алы күштүг.

Масалыны-биле бүдүрүп үндү-рерде конструкцияларын шилеп ап турган, хамкытын мунунада бүдүрүчүлүг, мынаштыңын, үө эдилелерин өөренип көрүп ту-рары бо-лур. Көдээ ажал-агый машина туушунуң бүгү алырла-рынга ам бо угланымшыкынын ууртулга болурун турар.

Айтырыг: СЭБП ТК-нын март Пленумунун соонда беш ай ажыг үө эртен. Колхозтарын, совхоз-тарын чаа техника-биле хандырап дээш үзөтпүргө чүңү кылган ирги?

Хары: Чаа техниканы көдээ-же чорудары илэи-биле көүд-лээр. Калкарты алыр жаткаларын бүдүрер өскөн. Чүгө Тузанын комбайн заводу бо чылын баш-тайгы беш айларында 23 муң хире мындыг машиналарын — эр-тен чылын ол-ла үезинде бүдү-регилден барык беш муң хөйүгү белеткеп үндүргөн.

Бо чылын Россия Федерация-зынга тарымал тооруктун, бобы култураларын болгаш үрезинге хергелээр ситеннерин тарыл-галары дыка калбарган. Заводтар-нын конструкторлары болгаш ий-жерлерин ол култураларын ажаап алышкынынга херек боту чоругуру комбайннарга тускай та-арыштыргаларын бүдүрерин организастан. Чижээ, Таганрогтун комбайн заводу «СШ-75» деп шассини көдүрүп ап чоругуру машиналарын комплексени-биле калы масалыг үндүрүп эгелээр. Ол бүгү чалалыг агрегат болза таараларын чүгө кезилдигин эвес, харын таранын жагылап сөөртүргө база эки болур.

Хөрүңе хөй картофельди арт-тырып каалтар «К-3», «КП-2» деп картофель ажаап алыр ком-байннар дугайында чер ажалда-кчылар аажок кылалып турар-лар. Ол машиналарын солугуру-биле «Дружба» деп чаа машина-нын үндүрерин селмээр. Оон ке-зектери чангыс аай, а ажалдын органинары картофельди дыка эки чынып алыр болгаш оларын шоо-дуг кеспес болур.

Айтырыг: Колхозтарга болгаш совхозтарда чүкү автомобиль-лерин бүдүрүп бээринин айты-рын кандыг боол турарыл?

Хары: Кандыг-даа байлалар-да кончуг эки ажаллап шыаар, хөй чүкүгү сөөртүр автомашин-наларын чаа хевирлерин тус-кай болгаш завод конструктор бйоролары ажаллап турар. Ха-мыктын мунунада Горькийин автомобиль заводу чижекке ап көрейи. Мыаа ам чүкүгү авто-мобилдерин бүдүн бөлүүн тур-гускан. Оон «ГАЗ-53» деп кол хевир макталга кирери чүгаж-жок. Ол дээр, дөрт тонна чүкү-гү, тодаларгаарга «ГАЗ-51» деп машинага болзага, бүдүн чартык катал хөйүгү сөөртүп шыаар. Бо төлөвилеп турар чаа машинанын капитал селгелерге чедир магыл-лаалыг эдилеи дыка үө — 120 муң километр чедер. А бир тонна

чүкү сөөртүргө кывар чүүлүн чарыгалы 23 хуу эвээш болур. Ол-ла заводта үш эвээтик авто-мобилдин шенелдиг үзөгөр-майнын бүгү кол дугулары-биле калы ам белеткеп турар. Ийи бол-гаш үш тонналыг принциптер-биле ол машина кандыг-даа оруктарга ажаллап шыаар. Ол машинанын оон ынай эки талазы чүгү дие, оон белең башкартылары болур. Машинанын чоругурун дүргөд-лин онза күженишкенин чокка чорудар таарыштыралагы, а дугуларын резиналарында ба-зымышын чолачынын кабин-азында шүүт таарыштырар ар-ганы берип турар тускай тургуза-га база бар.

Айтырыг: Машиналарын тех-никтиг ажаалдазын экижигер та-лазы-биле чүү кыланып тура-рыл?

Хары: Машинага ажал-агый-жы, эки техниктиг ажаалда болза тракторист, чолачы, механик бурзуунун бирги хүдөлөгези-дир. Хову тургаларында машиналар-нын техниктиг хандырылганын эки пункттарын тургузар, оларын дериделер-биле болгаш херекселер-биле хандырап дээш колхозтарга, совхозтарга бүгү хемчег-биле дузаларын база орадалжыр бис.

Тарыла шөлүңе машиналар-нын техниктиг ажаалдазынга хе-рек тускай агрегаттарын, заправ-ка кылдыр автомобильдин бол-гаш тележаларын «Союзсельхоз-техникин» буурулгелери ам үндүрүп эгелей берген. Чүгө бо чылын оларын 4200 чедир сат-кан турар. Келер чылын 20 муң-дан эвээш эвес мындыг механиз-маттыгтан агрегаттарын чорудар бис.

Ийи-үш чылдын иштинде тур-тун бүгү колхозтарын болгаш совхозтарын машина-тракто-ларын техниктиг хандырылга-нын чепектери-биле бүрүн хан-дырар сорулганы салып турар бис. Деспетчер харылаадын организаастар дугайында база сагыш салып турар бис. Эрткен чылын 4 муң радиостанцияларын ап, таарыштыр тургузуп эгелээр. Бо чылын төңүзүңе чедир совет улуттерин белеткеп үндүргөни 20 муң радиостанцияларын, Бо-гариялан алган 10 муң радио-те-лефоннарын тургузар деп төлөв-лөөн. Келер чылын 40 муң хире радиостанцияларын терип тур-гузар деп болан турар бис. Өскээр чүгалаарга, ийи-үш чылдын иштинде көдээге ийдегилдиг, док-таамал ажаллаар деспетчер та-рылаазын тургузар. Ол дээр, колхозтарын болгаш совхозтар-нын ууртукчуларынын, салбыр-лар, фермалар эрдекейлеринин, бригадирлерин ажалын дыкч тийгедир.

Номчукчулар-биле беседа

Чечектелишкинче орук

Улетпүрү эргеп башкарып акжидер, улетпүр бугурулгени планнарын сайыраңгайыдар болгаш экономиктиг иди беришкени күштелдир дугайында СЭКН ТБ-ның сентябрь Пленумунун шийтпир бугу социалист лагерини экономиканы улам ырай хөгжүдери, ажал-агыйн чорударынын социалист системанын артык күштерин эң долу ажылаарына кончуг чугула ужуу-узаалыг. Социализмни чурттарында көп турар хой санын мезелер сентябрь Пленумунун шийтпирини улам база узуу согуургал-биле болгаш чүдүлгүлүг-биле уткаанын дугайы чугаалап турар.

Улетпүрү эргеп башкарып акжидерини талазы-биле амгы үеде социалист чуртта илестей-лиг хемчеглери чорудуп турар. Ол хемчеглери дыка хой чүдүлгү талазы-биле алырга, Совет Эмгекчилер чорудуп турар хемчеглери-биле дөмөй болуп турар. Чурт бугурунун онзагай байлалары-биле тайылбырлат-тынар ылгадар база бар болбайт аан. Венгү Улуу Республиканын чижелден алгаш, социалист күрүл-лерини экономиказын хөгжүлгү-лүгүне чаа чүдү болуп турарын кэрэли.

Венгрияны фашизмден Совет Армияны хостаанын болгаш ол чурт социализмни орун шийт алганынын соонда эртен 20 чыл дугу-гузунда республиканын улетпүрү бугурушкуну дайын мунунда турган деннеде бодаарга, беш ажыг катап көвүдүткен болгаш национал орулда оон улу-узуу 1938 чыл-да турганын дыка хой, 60 ажыг

хуу болуп турар. Улуу ажал-агыйн хөгжүдери ийги беш чылы (1961—1965 чылдар) чедипки-ниг дооступ бар чыдар. Чагыс ажал-агыйда безин улу чедипки-нер илден-дир. Иччалажок эконо-миктиг хөгжүлгүни чедип алды-гай элөөн бедик деннеде ажал-агыйн эргеп башкарырга улам на бедик негеделери салып турар, чүте дээрже ажал-агый улам на ажыктыг болуп болган бугу-гү күштерин хөгжүлгүне саат жуураштырбас ужурау. Чуртка эконо-миктиг чаартылганы чорударынын илестей-лиг белеткелерин чыдаа-ны харын ол болган. Белеткеле бар-гаш ол хуу болуп турар үе-шаг көр-гүзүп келир. Иччалажок улетпүрү ажылы акжидер талазы-биле чоокку үеде бээр ап чоруткан хем-чеглер ам безин чогуур эки түпкү-лери берип турар.

Оларын бирөөн — бир дөмөй бугуштур ажалдары күсүлүп тур-рар тус-тус бугурулгени улу каттыжышкыннар кылдыр каттыш-тырганы болуп. Кезектери мөөнү-биле бугуруп үндүренин бугуру-гүне специализаастар, бугурулгү-нүн чартык кустары аргаларын чок кылдыр, күш-ажылын бугурулгү-лүгү белир арга көстүп келген. Төрөлөшкөк беш бугурулгени каттыштырган, венгү кран болгаш судно туудуру заводунун директору Редер Беланын чугаалап ораны эзууга алырга, бугурулгү-нүн специализаастынын түннелин бугурулгү чери күш-ажылын бугу-дүрүлгү 20 хуу бедиткен. А ол дээрже мынлыг улу бугурулгеге кон-чуг улу чедипки-дир!

Улетпүрү чогуур министрстволарын дамчыштыр улетпүрү эрге-ле башкарынын алыр барым-далаар принциви Венгрияда бот-танып турар. Чоокка чедип-ле министрстволар бугурулгени улет-пүр эргелдерин дамчыштыр уду-руп турган, а ол эргелдер бугуру-лгеге планнарын дыка хой көрү-зүлгү талазы-биле доктаалып бери-п турган. Ам ол эргелдерин дыка хой кезин дүжүргө, иччангаш улу бугурулгеге калбак эргелер-ни тыппып берген. Олар боттары-нын хамаарышкан министрстволары-нда чүте кол-кол плавын көр-гүзүлгени ап турар.

Венгрияны улетпүрүнүн ажылы-нын эң чугула талазы болза соци-алист чурттарын экономиктиг дем калдылаарга оон илестей-лиг кир-жилгези ол болуп. Ол дем калдыла-ар республикага улу ажыкты бери-п турар — венгү даптык салы-нын чылда саарылаанын 70 ажыг хууун социалист чурттары-биле боттандырып турар. Дем калдыла-арын чурт бугуру болуп, кожа-зын экономиказын көдүрүлүшкү-нүгү ханы согуургалыг, мынлыг болганда социалист лагерин бугу-гү чурттарынын экономиказын көдү-рүлгүне согуургалыг дэни ол-дур.

Улуу ажал-агыйн улетпүрү эргелер талазы-биле Совет Эмге-лине болгаш аны-дун чурттарда алдынып турар хемчеглер социали-стик нады амжалдыга чурттары-нын экономиказын улам ырайгы чечектелишкенин орун айтып турар-дыр.

В. ПИМЕНОВ.

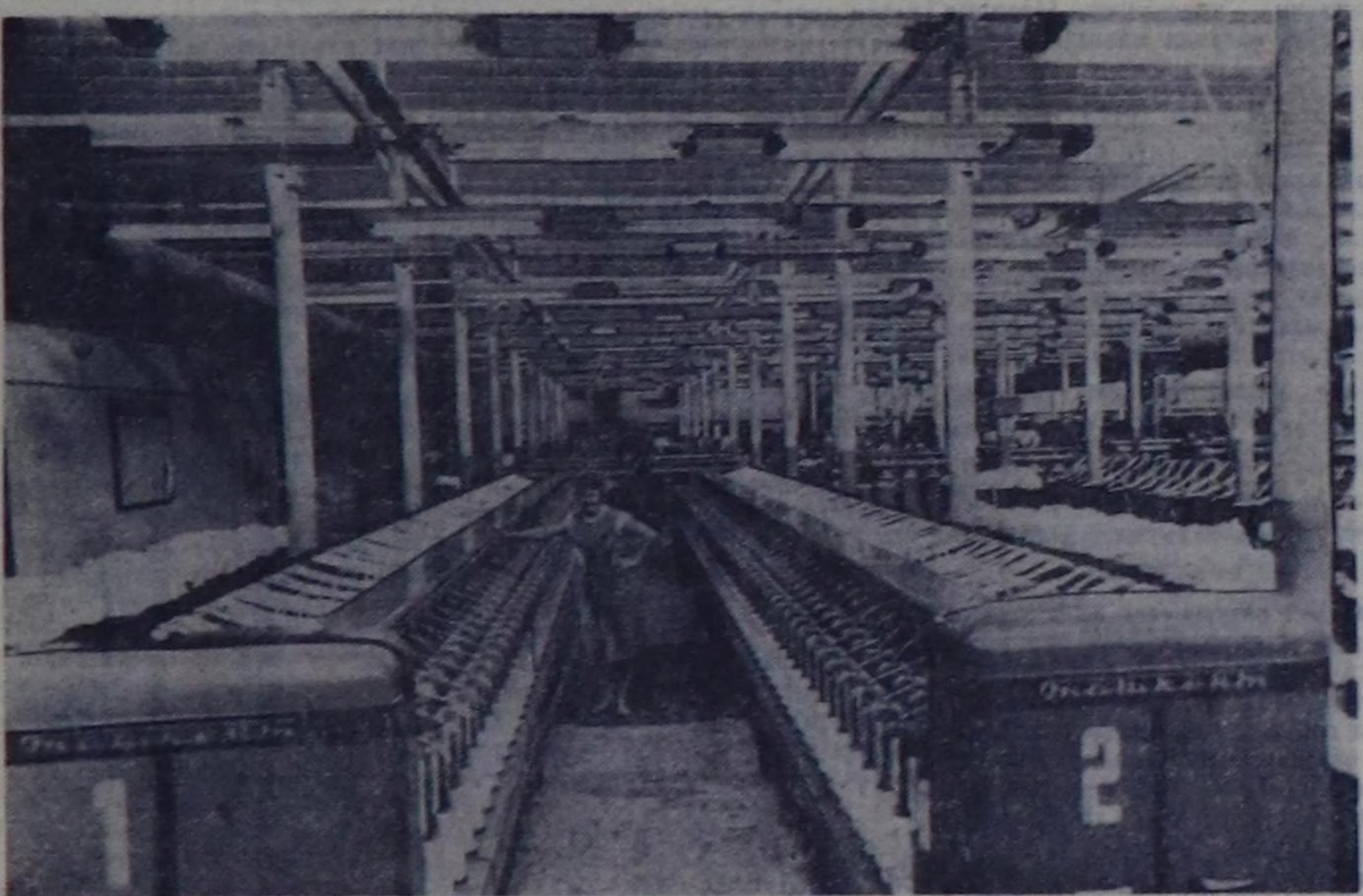
РАУЛЬ КАСТРО РУС ГДР-ДЕ БАРГАН

Кубанын Коммунист партиязынын ТК-зынын Политбюрозунун кежигүнү болгаш секретары, Премьер-Министрин оракачкы болгаш Революшчу Чепсектиг Күштерин министри майор Рауль Кастро Рус Москвадан Герман Демократтыг Республикаже каш хүн-нер чорупкан.

Герман Демократтыг Республиканын На-

ционал камгадал министри армия генералы Г. Гоффманнын чадаанын эзууга майор Рауль Кастро Рус ГДР-нин, ЧССР-нин, ПУР-нун болгаш СССР-нин армияларын кезектери-ниг болгаш каттыжышкыннарын шериг-ниг бугу хевирлери киржир дем каткан өөр-дигезинге олуржур.

(СЭТА).

Совет Эмгекчилер биле Чехословакиянын эконо-миктиг харылаалары чыл келген тузун-на бы-жыгып, калбарып турар. Социалист Чехосла-вия станоктары, автомобильдери, локомотив-терин СССР-че чорудуп турар. Совет Эмгекчилер

ЧССР-ни демир руда, төвөк, шой болгаш улетпүр дерилгези-биле хандырып турар. Чуртунда: Бороунда (ортаагы Чехия) пос-да-ры фабрикаларында тургускан «Ташкент» деп маркалыг аргы станоктары. ЧТК—СЭТА-нын фотоу.

ДАҢ ХАЯАЗЫНДА ЭТКЕН БОО

Танды сыннан агып баткан Дүргөн хемик бажында даң хая-ал, дээрде сыдыстар боттары-нык бырыланып турган ышкыч чигир херелдерин чоору сула-ратышкан, «стигилеп» тургу-лаан, ышкычтын баштарында сүү-сүр чалымнар агаарже херигей берилген каттарда, сыннарда сыннарнын хөгжүм ышкыш кайгамчык чараш үнери оон-моон дыналып, ышкычын када берген мыйыстары-биле ко-жап, ширктилер дуюглары-биле хоора тепкилен, ырадыр шыда-ла-ышкан, бот-боттары «сегиржи-ли» алышкычкы кыйгырып турда, мыйгактары амыр-өлөөн ойтган турган.

Михаил Токужаевич боозун му-рунче углай тууап алгаш, ыла-мында эткен сыннарнын кайы-зынче баары, азын тыппай, бирде эжичке көрүп, бирде ол-бо таламынча тал берип, негүдөн-даа турган. Калыр катты өрү каш басын соонда, Михаилдин чүрө-нүн согары дендеп, тыншыка агар бешик кештестеп келген. Ми-хаил чорда анышпир инспекторлары таваржып келсе канчаары диген боола оон чорда адырылбас бо-ла. «Че, бо дээрже тайга-дыр, тайганын прокурор адыг чүе дэнигай» деп сеткили оожуктур болган-даа.

Хеертен эткен эки боозунун даажи Дүргөн хемик бажын до-

луп, ол-бо сүүрлерге чангылаан үнгөн. Ында-мында элп турган сыннарнын үнү ышкыч алган болгаш олар амы-тын деске-рип, шыргай аргаларже бар ша-биле халыкты кирип турган. Оларын бирөөн ол-ла чериге кээп дүшкөп, дөм чоругуру-биле турар дэни, ийи-үш удаа үзеш кы-лыган. Ынчалажок оон турар харын чок болган.

Михаил Токужаевич улу бж-жээн уштуп келеш, кады чораян эжи Куулар Казыкын-биле сын-нын бажын черге чышыр баскыч, боостазын одура кезипкен.

Оон ол папирозун кымыскаш, дерин допун, «Че, кайы хире-дир мен» деп айтыргашып, эжичке сөң деп харын орунуга каракта-рын олзе аякызын-биле баскы-лаан.

Ол-ла чериге ол салгаш, сын-нын баарын шиптеп, чилиглерин шөлөн соруу орннган.

Бир-де черде чүе дыр кыл-ыган Михаил Токужаевич дыннап каан. Бо мындыг дүмбей тайгага бо кире эрте кым чедип келир боор деп оон бодалы мырнай бадаткатынмаан: улустар бара-ны көрүп каан, угаан-кудуу оску-нуп, чүрө мырнай аскына кээп, оорганда соок терлер мыжырт-канып келген.

Анырнын чурумнарын бол-гаш хуусааларын үрзүн дээш бо-

протоколга адынар салымар—деп, хой-ниинини анышпир инспектор-ларын дужаалы мындыг бол-ган. Оон ойталаар арга чок бол-ган. Анышпир фондунга когарал кедеринге чексек болган анышпир чабарын болгаш дүрүм чокка тыппан анышпир элдин болгаш ке-жиг хавырган.

Төтөглекчи эзу-биле анышпир фондунга когарал чедирип турар кымчыл ол? Ол дээрже Бай-Хаак көдөз Советтик депутат, Дүргөн-де дүржүлгө станицынын Ха-дид-Аксимда фермазынын брига-дир, коммунист Михаил Токужа-вич Мамбей-оол-дур. Ол моон мурунда партия, совет органи-зациян ур чылдары ажылап, кол-хоз-даа дараалап чораян. Күрүл-гени өчү-хөргөнгин карах огу дег комгадар дугайында партиянын Уставын бижиткенин коммунист-тер хуулазгезин Михаил Току-жаевич кылап утупканар? Азы ону биле-тура карах ажытааш-кымче кирдикени ол бед? Бо айты-рып амга дедат тодараткымаан. Оон хуулазгезинге турар партия организациязы бо айтырыгы то-даралды дээш чогуур хемчегин алыр негетини турар.

Михаил Токужаевичини чүткөп чораян харабанын теңгүзү ба-зын. Ол төгүтү тодаралдыр-га база хой-нанти дузалаан, «Тян-да райкукомунун шагдаа жыл-данын участок төлөзү, шагдаа

нык биче лейтенантыс Дойбугаа бир кижиден хавыртган анышпир харабанын М. Мамбей-оолга дү-рүм чокка берген, Оюн Кижир-оолдан хавырып алганы англи боону дужаалай, боду ийи чыл эзилеп, улуска чүткөйдү келген, октябрь айда ол бир сынын база дүрүм чокка өлүргөн деп, Бай-Хаакта чурттап турар Оюн а-нышпир эргелеринге медгелзэн.

Республиканын хой-ниинини, корум-чурум камгаланынын ми-нистерствозунун ажалдыктыз шагдаанын биче лейтенантыс эш Талынов-биче Бай-Хаакка чед-е берди.

— Мен Мамбей-оолга кандыг-даа боо бербээн мен, Оюн Ки-жир-оолду англи боозу-даа мен-де чок, сын-даа өлүргөн мен — деп, Дойбугаанын харызы кме-ка болган.

Ийи чыл бурунгаар Оюн Ки-жир-оолдан хавырган боону Дойбугаанна база катта хавыр-ган. Дойбугаа Мамбей-оолга бо чылдын август айда харабанын дүрүм чок черге анышпир-биле бери-п каан дээрзини дугайында бижимел тайылбыры М. Мамбей-оол бижээн. Бо тайылбырын би-жиринин мурунда М. Мамбей-оол бодунун шычы эвес чоругуу база катал көргүскенин медгелзэе чогуур.

— Бо харабанын силерден чоок-та чаа хавырганын шын ийиле, танып көрүрү?

— Ийе, бо боону менден хавыр-ган чүе.

— Чашээрликер бар бе, кайын

ПРОФЭВИЛЕДЕРИНИН БУГУ ДЕЛЕГЕЙ КОНГРЕЗИНДЕ

ВАРШАВА. СЭТА-нын корреспонденттери В. КУЗНЕЦОВТУҢ болгаш И. МАСЛЕННИКОВТУҢ дамчытканын эзууга алырга, октябрь 20-ге чедир профэвилелдерини Бугу делегей конгреси 12 хүн ажылдап ил-ген. VI конгрессе кирген илеткелдер талазы-биле чугаалажыга ургул-чулешаан. Төлзөлөрүн саналдары делегейниг профэвилел шимчээшкени-нини чангыс эки чүгө эргемок чугула эвес, харын болдунар аргалыг дээрзин тодаргай көргүзүп турар. Делегейниг профэвилел шуулганынын чугулазынын дугайында чалбыштыг сөстөр конгресстин бедик илдини-ден чангылаан, амжалчы чоннуң эргелери дээш, империализмге болгаш неолонализмге удуу, бугу делегейге тайбыч дээш демиселге профэвилел-дериниң федерациязын соругалары тодаргайлаптыгы турар.

682 самолёттарны андара аткан

ХАНОЙ. (СЭТА). Октябрь 18-те америк самолёттар Хабаң, Ханько, Хатинь, Ниньинь болгаш Шонда мо-жуларда чурттажыгы районнарын бомбалаан.

Вьетнам улус армиянын денитчи-терия, ужулукчуу чок бир разведка

Бирманын революстуг чөвүлелинин чаа хоойлузу

РАНГҮН. СЭТА-нын корреспон-денттери Б. Васильевтиң дамчыдып турары бола:

Чуртка социал-экономиктиг чаар-тылгалары чорудар талазы-биле эң дегеренгей эргелерин чазакка тыш-сып турар хоойлуун Бирманын Ре-волюстуг чөвүлели үндүргөн. Солун-нарга парлап үндүргөн ол хоойлуун «Социалисттик экономикаын систе-мазын тургузарын дүргөдериңче угландырган хемчеглериң дугайы-нда хоойлу» деп адаан. Ынчангаш бо хоойлу дораан күштүг болуп. Чаа хоойлуун эзууга чазак ажылабайн турар каныг-даа бугурулгени күрү-ненин өчүзү болдуруп чарлаар эрге-лиг. Мөөнү-биле садып алыр болгаш

үүрмөктөп садар өртөктөри, чиг-э-ти бугурулгени болгаш белең про-дукцияны өртөк-үзөй, аренаанын, кадалаалды болгаш транспорттары-нын өртөк-үзөй, өске-даа азын-бү-рү төлөвлөдериң хемчээлин база чазак доктаалып болуп.

Чаа хоойлу чуртта социал-эко-номиктиг чаартылгаларын кол ула-нышкынын болгаш характерин өскөртпөс. Оон-биле салы ук хоойлу чазак контролунун хевирин биче өскөртүп, бугурулгелерин чамдык ке-чиктеп национализаастар болгаш хоойлууда айтыкан өске-даа хемчег-лериң чорудуп тургаш, хуу бугуру-лгелерин ажал-чорудулажыга сал-дарын эң чогууру-биле чедирер, бугурулгени көвүдүлгенин чедип алыр, а ол ышкыш чижел салгыжылар-биле демисежир арганы күрүңге бери-п турар.

Удурланышкын шимчээшкени калбарып турар

НЬЮ-ЙОРК. Вьетнамда америк чеп-сектиг агрессияга удурланышкын-нын чыскаалдарынын чалгыс «Вьет-намдын хүнүндө» Американын Кат-тышкан Штаттарында чедер берген болгаш бугу чуртуу хаара туткан.

Чуртун 60 хоорайларында чүс-мүң ажыг кижилер Вьетнамда америк чепсектиг агрессияны килеңгээшкы-биле бугуру шапкан. Вашингтонун агрессия углаанышкынында удуу «хей-ниинини санал-оалыс мобил-лаастар» соруда-биле удурла-нышкынын маршыны ноябрь 27-де Вашингтонга арттыр деп элөөн ор-ганизациялар кыйтыргын үндүргөн. (СЭТА).

Япон-англи чугаалажышкыннар

ТОКИО. (СЭТА). Японияда аян-чорук кылып чоруп турар англи даш-тыкы херектер министри Стюарт биле Япониянын даштыкы херектер министри Синянын аразында чугаа-лажышкыннар эгелзэн. Чугаала-жышкыннарга делегей байдалынын айтыргаларын, ылангыя Вьетнамда дайыны, япон-муруну-көрей чугаа-лажышкыннарын, англи-япон эконо-миктиг харылааларын чугаала-жып көргөн.

Сеула чүе чугаалап тургаш, Стю-арт Вьетнамда дайында муруну-кө-рей солдаттарын киржип турарын чүдүдүзүнгөн болгаш япон-муруну-көрей керээни чарганын медгелзэн.

Алдын бүрү тоглап турган

Улу-Хеминиң мөңгүнелген чалгылары Улай шуулуп, шокар сайны ошкап турда, Эрик дугаар терентерден алдын бүрү Эстен бадып, сымыранчып дүжүп турда, Сагышымга чектелген частың ыры — Сарымын сенз умуражып, чүрөм кыпты. Анык туң дег, баштайгы бар аржылаңган Башкы Танды дуускектел харап орда. Амыг шыткың буурул туман, хадын өттүр Баштамып кээр чечентик час чыдын тынар — Эрик сеткил дөмүлдүргөн күзөл ыры —

Эргим сенз умурашкың, чүрөм кыпты. Эжин көргөш, аржыңга-ла Эстик хайлып, хинчентенип кетип келир — Ынакшылга орааттыган чүрөк хөвүгү Ырпап келгеш, чалбышталып кыптып кээр-дир. Чонунун-на аразыңа Чолун чүткөп, улуш ишке тутчу берген — Ынакшылга шалыттырган чүрөк күмүр Ырпап келгеш херелдендир чырып кээр-дир. А. АРАПЧОР.

ПЕТР ОСИПОВТУҢ СОНУРГАЛДАРЫ

Кудесеры деп көдөз суурун чү-вөш тарачынын огу Петр Осипов — эми, музыкант, актер, дра-матург, оюлдурукчу, башкы, режис-сёр, кино артизи кижилер бооп турар.

Осипов — Чуваштын ший театры-нын организаторларынын бирөөсү. Ынчан, 1918 чылда, театрга чангыс-лаа чуваш ший чок турган. Орус бол-гаш даштыкы чурттарынын ший чоп-галчыларынын шийлерин Осипов оюлдуруп турган. Оон-биле кады бо-лу база бижип эгелзэн. Чээрби ажыг национал шийлерин ол бижээн. «Ку-жар», «Адааннакынар», «Айлар» дэни ышкыш шийлерин көрүкчүдөргө үш чүтөн эвези эвес катап көргүс-көн.

Үжөн чылдарда республикага ки-носуудия организастаттынп тур-густуган. Петр Осипов — оон баш-тайгы артистериниң бирөөсү болуп. Ол чуваш кинога он шаа хире роль-дарны тургускан.

Чебоксарга музыка театрынын техникуму ажыттынып, анаа музы-ка башкылары чедиппей турда, Петр Осипов техникумга чед бергеш, дөрт чыл иштинде скрипка башкы-лап келген.

Осипов — чуваш композитор Ани-сим Асламастын Чебоксарыда хөг-жүм-шин театрынын спейазында чедипкиниг үнүп турар «Соксай берген вальс» болгаш оң «Ыдыктыг дүбүгаштар» деп операдарын «сөзүң автору. Ол «Шоршөлдөн келген кудайга» деп комедияны бижип дооскан. Чуваш театрынын кол ре-жиссёру Борис Марковтун чаа чүдү-лөр парадгазын агентствозунун корреспондентинге алынатканын эзууга алырга, «Ыдыктыг дүбү-гаштар» деп опера болгаш «Шоршө-лдөн келген кудайга» деп комедия уз театрынын көргүзүүдө кирген деп турар.

Эми Петр Осипов эмнедег чери-де ажылын чангыс-даа хүн кабайа турган. Ол бодунун 40 чылын эмне-деге берип келген.

Петр Осиповка Россия Федераци-янын алдарлыг эмчизиниң, Чуваш-иянын уран чүдүлгенин алдар-лыг ажалдакчынын аттарын ты-выскаң. Ол ам медицина өрткөмө-риниң канализация, СССР-ниң тогала-чылар Эмгекчилер кезигүүнү.

Редатор Н. Н. КУДАЖИ.

К И Н О

ОКТАБРЬ 21-ДЕ

«НАПЫРАЛ»: «Рыжик» 10, 11.50, «Дуэнь» 1.40, 3.20, 5, 6.40, 8.20; 10 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Кижилерде» 11.15, 1.15, 3.15, «Эжик тулазын дугайында комедия» 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Ханнаарак» 2.40, 4.40, «Ыйба биле алмаз» 6.40, 8.40 шактарда.

«ВОСТОК»: «Куумчуда болушкуннар долу» 3, «Хүннээрэк шынааның мры» 4.40, 6.30, «Австралияге кадай херек» 8.30 шакта.

Яшурдан баш удур камгаланыр

Яшур — мыыстыг бола мал-дың, хойуну, өшкүнү, ийиниң, те-весиниң, буйволдарың халдары-лыг аары. Азы, ит, моортайлар яшурдан ховар аарып, ыччал-даа даваннары-биле халдарынын тарадып болуп.

Яшурдан араан малды ажаап турар үеде, оон кежиге, дүгүңге деггенде, бышаан ээти чиге-ле, сүт кылыгарын ишкенде ки-жи яшурдан аарып болуп.

Мал ажы-агыйың черлерге яшур аары тымылаңда ийикте, азы ол аарыг сезилгетинген та-варында ажал-агыйын удуруп-чулар оо дораан эмнээр дуга-йында хемчег алырын чер-чер органнырга дыңаалар ужурау.

Мал эмчизи келгеше, аарыг азы яшурдан сезилгезин малды кадык малдардан тускайлааш, эмчизиниң санитар дүрүмүн сагымар херек. Бир эвес эмчизин айтканы са-нитар дүрүм сагымас болза, чурт-такчы чон яшурдан аарып болуп.

Яшурдан хой кезинде бичиң урулар аарып турар. Эян ийизир, дылга, салаалар аразында, дыргактар адаага бичиң оюлган-нар тыттып келир. Аз иштине аарышкылыг оюлганнарын ты-ылаанында чон читтинестей бээр, уруг арып эгелээр. Ол шы-

каш улуз кижилер база шак ий-чаар аарып. Яшурдан камгаланыр төлөздө:

1). Чүгө хайындырган сүтү ижер.

2). Быжыр хайындырбаан өт чип болбас.

3). Мал эмчизиниң чөпшээрели чокка яшурдуз деп хораан зона-дан сүт, ээг, саван, суген, тараа үндүрүп болбас.

4). Яшурдан аарымчал инекти, өшкүнү, хаанын, хойну хоруглау зонаже кирбес.

5). Мал ажыдагы черге тускай хеп чок ажыдаш. Ол хепти чуртталга бажымынче кийрбес. Ажыдаан соонда холдарын са-вайнап чугаш, формалинниң 1 хуулу эзилдирин-биле база чуур. Холга бичиң шыйбак азы, балы бар апарза, нод-биле ча-гаш, шарып. Инек саарынын мурунда холдарын кандыг-бир үс-биле чаар.

Яшурдун гаран, инепээрден кижилерин аарып чоруп бол-дурбас дээ, эмчизиниң санитар чу-румун шыгын сагымар, ону херек кырынга күүсүр апар.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ САНИТАР ЧЫРЫДЫШКЫН БАЖЫНЫ.

РЕДАКЦИЈАНЫҢ АДРЕСИ: Бээл, Шетиникин — Бравченко сурумчуу, бажы № 3 ТЕЛЕФОННАР: Редакторун 24-63 редакторун оракачкыларынын 35-24 25-38, харысалгалык секретарынын 23-35, партийжи ачытыраа килдинин 23—54, агитация болгаш пропаганда бажы сөздө ажал-агый елестеринин 37-13, өлүгүр килдинин 22-64, чагаа, ажыдагы болгаш кааза корреспондентилер база совет тургузат болгаш амчылдыр килдистеринин 21-27 иштиники информация килдинин 20-60 бугурулгелеринин 31-75, корректорларын 21-47 27-41, Солун келбейн барганда 32-75 телефонче колгаар.

Тыва АССР-нин Министрлер Чөвүлелинин чагында парадга эргелелин типографиязы.

ТС—01052.